

Rapport algemene bevindingen kredietcrisisonderzoek

3 december 2009

1. Inleiding
  - 1.1. Achtergrond
  - 1.2. Proces van onderzoek AFM
  - 1.3. Reikwijdte van het onderzoek
2. Bevindingen
  - 2.1. Bevindingen dossieronderzoeken
  - 2.2. Bevindingen maatregelen op organisatieniveau
3. Reacties Big-4 kantoren op bevindingen AFM
4. Follow-up kredietcrisisonderzoek
5. Onderzoeken doorlopend toezicht 2009

1. Inleiding

1.1. Achtergrond

De Autoriteit Financiële Markten (“AFM”) bevordert de eerlijke en efficiënte werking van kapitaalmarkten, waarop beleggers kunnen vertrouwen. De AFM handhaaft onder meer de regels voor accountants die de jaarverslaggeving controleren. De markt moet erop kunnen vertrouwen dat de accountant de jaarrekening goed heeft gecontroleerd.

Naar aanleiding van de kredietcrisis heeft de AFM in 2008 onderzoeken uitgevoerd bij Deloitte, Ernst & Young, KPMG en PricewaterhouseCoopers (“Big-4 kantoren”), gericht op de wettelijke controles die in 2008 zijn afgerond betreffende de jaarrekeningen 2007 van door de kredietcrisis geraakte financiële ondernemingen. Vrijwel alle Nederlandse financiële ondernemingen die impact hebben op de financiële markten worden door de genoemde Big-4 kantoren gecontroleerd.

Gegeven de kredietcrisis en de huidige situatie op de financiële markten als gevolg daarvan, is er grote maatschappelijke belangstelling voor de jaarrekeningen van financiële ondernemingen en de invloed die de financiële crisis heeft op de in deze jaarrekeningen gepresenteerde cijfers. Door de afgenomen liquiditeit in een aantal financiële markten neemt de subjectiviteit van de waardering van financiële activa toe, terwijl de druk op ondernemingen groot kan zijn om zo positief mogelijke cijfers te presenteren. Dit betekent voor de accountant dat hij extra alert en kritisch moet zijn in zijn controle en steeds het belang van de gebruikers van de jaarrekening in het oog moet houden.

De AFM heeft haar tussentijdse algemene onderzoeksbevindingen reeds op 19 december 2008 gepresenteerd tijdens een Round Table ten kantore van de AFM met de grote financiële ondernemingen en de Big-4 kantoren. De AFM heeft op dat moment - mede met het oog op de uitvoering van de wettelijke controles die in 2009 worden uitgevoerd betreffende de jaarrekeningen

2008 - aandacht gevraagd voor een aantal geconstateerde kwetsbaarheden in het systeem van de accountantscontrole, waaronder:

- de rol van de groepsaccountant;
- de waardering van financiële activa (waaronder bijzondere waardeverminderingen);
- de toelichting van onzekerheden in de jaarrekening; en
- de documentatie van de controle in het controledossier van de accountant.

Deze kwetsbaarheden zijn nader uiteengezet in een generieke rapportage die de AFM eind december 2008 aan de Big-4 kantoren heeft uitgebracht. Door toen haar tussentijdse algemene bevindingen volgend uit het kredietcrisisonderzoek kenbaar te maken, verwachtte de AFM bij te dragen aan de kwaliteit van de accountantscontrole van de jaarrekeningen 2008 van financiële ondernemingen. In die rapportage heeft de AFM specifiek de volgende verwachtingen ten aanzien van de controles van de jaarrekeningen 2008 van financiële ondernemingen onder de aandacht gebracht:

- de accountant, die actief is als groepsaccountant, dient zich aantoonbaar actief en kritisch op te stellen ten opzichte van ingeschakelde buitenlandse accountants;
- de accountant dient de controle van de waardering van financiële activa aantoonbaar voldoende kritisch uit te voeren;
- de accountant dient de controle van de toereikendheid en begrijpelijkheid van de toelichting op de jaarrekening, in het bijzonder daar waar het gaat om de mate van onzekerheid van de waarderingen van financiële activa, aantoonbaar voldoende kritisch uit te voeren;
- de accountant behoort met behulp van zijn controledossier op heldere en overzichtelijke wijze inzicht te geven in de verrichte controles op die onderdelen van de jaarrekening die direct worden beïnvloed door de kredietcrisis;
- de accountantsorganisatie dient maatregelen te nemen die aantoonbaar waarborgen dat haar accountants de controles van financiële ondernemingen met de vereiste kritische instelling verrichten, in het bijzonder het aantonen dat de opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling adequaat is verricht.

1.2. Proces van onderzoek AFM

De onderzochte Big-4 kantoren hebben sinds eind september 2007 een vergunning van de AFM en vallen daardoor onder het doorlopend toezicht van de AFM. Zij moeten aantonen blijvend aan de eisen bij en krachtens de Wet toezicht accountantsorganisaties (“Wta”) te voldoen. De AFM voert daartoe onderzoeken uit. De kantoren hebben tijdens het vergunningverleningsproces aangetoond in opzet te voldoen aan de eisen bij en krachtens de Wta en de AFM heeft de werking van het systeem indertijd op hoofdlijnen getoetst aan de hand van een beperkt aantal controledossiers. De nadruk tijdens het doorlopend toezicht ligt in het algemeen op de werking van het stelsel van kwaliteitsbeheersing en al haar te onderscheiden deelaspecten. Als onderdeel van het doorlopend toezicht worden daarom de controledossiers beoordeeld. Op welke aspecten van het stelsel van kwaliteitsbeheersing en van de controledossiers in het bijzonder wordt ingegaan, wordt op basis van een risicoanalyse bepaald.

Een uitgevoerd onderzoek resulteert in een (vertrouwelijk) conceptonderzoeksrapport waarin de voorlopige bevindingen van de AFM zijn opgenomen. Voordat deze voorlopige bevindingen in het conceptrapport worden opgenomen, zijn de feiten afgestemd met de betrokken externe accountants. Het conceptrapport wordt toegestuurd aan het kantoor ten behoeve van de feitenafstemming, waarbij het kantoor in de gelegenheid wordt gesteld te reageren. De reactie van het kantoor wordt door de AFM beoordeeld, waarna een definitief onderzoeksrapport wordt opgesteld waarin naast de reactie van het kantoor tevens de conclusies en het oordeel van de AFM worden opgenomen. De reactie van het kantoor kan ertoe leiden dat eventuele bevindingen van de AFM vervallen of worden aangescherpt. Zo nodig zal de AFM overgaan tot het treffen van handhavingsmaatregelen. Dit kunnen zogenoemde informele maatregelen zijn, zoals een normoverdragend gesprek, of formele maatregelen volgend uit de Wta, zoals het opleggen van een aanwijzing of bestuurlijke boete. De totstandkoming van een definitief onderzoeksrapport is een zorgvuldig proces dat de nodige tijd in beslag neemt, in het bijzonder vanwege de noodzakelijke afstemming van de feiten (hoor en wederhoor) en aanvullende informatie die door de kantoren gedurende het proces aan de AFM wordt verstrekt.

1.3. Reikwijdte van het onderzoek

Het kredietcrisisonderzoek had betrekking op relevante onderdelen uit de controledossiers 2007 en op de maatregelen die de Big-4 kantoren op organisatieniveau hebben getroffen naar aanleiding van de kredietcrisis.

De AFM heeft zelfstandig kennis genomen van relevante documenten uit het controledossier en van het kantoor en heeft onder meer gesproken met bestuurders, compliance officers en met de voor de beoordeelde controledossiers verantwoordelijke externe accountants en andere leden van de controleteams.

In het onderzoek zijn achttien jaarrekeningcontroles over boekjaar 2007 betrokken van financiële ondernemingen die variëren van zeer groot tot klein en die hoofdzakelijk actief zijn als bank, verzekeraar, beursgenoteerd beleggingsfonds, bedrijfspensioenfonds of financieringsmaatschappij.

De AFM heeft niet de volledige jaarrekeningcontrole van de geselecteerde ondernemingen beoordeeld; de beoordeling was gericht op financiële activa in de jaarrekeningen die direct zijn beïnvloed door de kredietcrisis. Gekozen is om het onderzoek specifiek te richten op:

- de juistheid van waardering van financiële activa waarbij sprake is van minder of niet actieve markten, waarbij het nemen van bijzondere waardeverminderingen (impairment) bijzonder aandachtspunt was;
- de juistheid en volledigheid van de toelichting in de jaarrekening als het gaat om waarderingsgrondslagen en om onzekerheden in de waardering van financiële activa.

De AFM heeft niet bij alle geselecteerde controles haar onderzoek met dezelfde diepgang kunnen uitvoeren. De diepgang van het onderzoek wordt onder meer bepaald door de structuur van de

onderneming en de daaruit voortvloeiende opzet van de controle. Daar waar sprake is van multinationale banken en verzekeraars waarbij financiële activa gehouden worden door buitenlandse groepsmaatschappijen wordt de controle van de desbetreffende groepsmaatschappijen uitgevoerd door buitenlandse accountants. De basisdocumenten waarop de vastlegging is gemaakt van de uitvoering van deze controles zijn in de regel niet aanwezig in het dossier van de Nederlandse groepsaccountant. Deze documenten bevinden zich in deze gevallen uitsluitend in de dossiers van de buitenlandse accountants. Dit betekent dat de diepgang die de AFM heeft bereikt in haar toetsing van de controles 2007 voor deze ondernemingen beperkter is dan bij de controles die volledig door Nederlandse accountants worden uitgevoerd.

Naast dossieronderzoeken heeft de AFM geïnventariseerd welke maatregelen de betrokken accountantsorganisaties op organisatieniveau hebben getroffen om te waarborgen dat de controle van die onderdelen van de jaarrekeningen die worden beïnvloed door de kredietcrisis adequaat worden uitgevoerd. Hierbij kan gedacht worden aan:

- het informeren van de controleteams over de kredietcrisisproblematiek;
- het geven van specifieke instructies;
- het inventariseren van cliënten waar de kredietcrisisproblematiek speelt; en
- het toezien op de kwaliteit van de uitgevoerde controles en de mate waarin aan de kredietcrisisproblematiek aandacht is besteed.

2. Bevindingen

2.1. Bevindingen dossieronderzoeken

2.1.1. Samenvatting van de belangrijkste bevindingen

Bij elf van de achttien beoordeelde controles heeft de AFM op onderdelen relevante tekortkomingen geconstateerd. Deze tekortkomingen hebben mede betrekking op ontoereikende controle-informatie met betrekking tot financiële activa.

Een van de belangrijkste geconstateerde tekortkomingen is dat de betrokken externe accountants op onderdelen onvoldoende blijkt hebben gegeven van de vereiste professioneel-kritische instelling. Een professioneel-kritische instelling betekent dat de accountant de waarde van de verkregen controle-informatie kritisch beoordeelt en alert is op verkregen controle-informatie die strijdig is met, of vragen oproept over, de betrouwbaarheid van documentatie, antwoorden op gestelde vragen en andere informatie die is verkregen van het bestuur van de entiteit en de organen belast met governance. Uit de beoordeelde controledossiers blijkt daarnaast dat de betrokken externe accountants in een aantal gevallen uitsluitend hebben gesteund op informatie van de controlecliënt, terwijl meer belang zou moeten worden toegekend aan informatie afkomstig van een onafhankelijke derde (bijvoorbeeld een bevestiging van een derde).

2.1.2. *Bevinding specifiek voor multinationale controles: Rol groepsaccountant*

De AFM heeft geconstateerd dat in een aantal gevallen waar belangrijke delen van de controles worden uitgevoerd door buitenlandse accountants:

- de instructies die de groepsaccountant geeft aan de buitenlandse accountants niet richtinggevend zijn maar veelal algemeen van aard, in die zin dat wordt gevraagd aandacht te besteden aan de kredietcrisis problematiek;
- de rapportages die de buitenlandse accountants toesturen aan de groepsaccountant eveneens veelal algemeen van aard zijn: alleen uitzonderingen worden gerapporteerd en er wordt onvoldoende inzicht gegeven in de specifieke risico's die samenhangen met de kredietcrisisproblematiek en welke controlemaatregelen door de buitenlandse accountant zijn uitgevoerd om voldoende zekerheid te verkrijgen over de met deze risico's samenhangende transacties en posten;
- de Nederlandse groepsaccountant veelal niet zelf vaststelt dat de controle adequaat is uitgevoerd door het werk van de buitenlandse accountant te beoordelen maar veelal vertrouwt op diens kwaliteit omdat hij onderdeel is van hetzelfde netwerk als de groepsaccountant.

De AFM vindt dat de groepsaccountant zich actief en kritisch dient op te stellen ten opzichte van ingeschakelde buitenlandse accountants. De AFM vindt dat de groepsaccountant zichzelf moet verdiepen in de kredietcrisisproblematiek en de specifieke risico's die daarmee samenhangen, daarop toegespitste instructies moet geven en zelf moet vaststellen dat de controle voldoende kritisch is uitgevoerd en door de buitenlandse accountant de juiste conclusies zijn getrokken op basis van de bevindingen. De AFM is van mening dat de groepsaccountant hiertoe zelf kennis dient te nemen van basisdocumenten waarop een vastlegging is gemaakt van de uitvoering van de controle en de buitenlandse accountant kritisch dient te bevragen over de uitvoering van zijn controlewerkzaamheden.

De vereiste actieve en kritische houding van de groepsaccountant volgt uit het Besluit toezicht accountantsorganisaties (artikel 15a), de beroepsreglementering (COS¹ 200, COS 315), de specifieke beroepsreglementering voor het gebruik maken van andere accountants (COS 600) en wordt bevestigd in een recent arrest van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven (AWB 07/291 AWB 07/23).

2.1.3. *Bevinding Nederlandse controles: Waardering financiële activa*

Bij door Nederlandse accountants uitgevoerde controles heeft de AFM de details van de uitgevoerde controles in haar onderzoek kunnen betrekken.

De AFM heeft ten aanzien van de waardering van financiële activa geconstateerd dat:

- daar waar sprake is van waardering van individuele financiële activa op basis van reële waarde, accountants niet altijd kritisch genoeg de waardering controleren door zelfstandig te

---

¹ COS: Nadere voorschriften controle- en overige standaarden.

beoordelen of de gehanteerde waarde adequaat is. Om dit te kunnen doen moeten accountants:

- voldoende kennis verkrijgen van het product en van de marktsituatie voor het product (actieve versus niet actieve markt);
- voldoende kennis verkrijgen van de waarderingsmethode die gebruikt is (transactieprijs versus waarderingstechniek: broker quotes/pricing services of modellen);
- vaststellen of de onderneming heeft geprobeerd om in het geval van inactieve markten tot een zo goed mogelijke benadering van de reële waarde te komen (onafhankelijkheid van de bron, aard van de broker quotes: bindend versus niet-bindend; beoordeling modellen gehanteerd door brokers/pricing services, verkrijgen meerdere prijsopgaven, gehanteerde veronderstellingen bij het gebruik van modellen);
- vaststellen dat de gekozen waarde onderbouwd wordt door bewijsstukken;
- daar waar de waarderingsmethode aanleiding geeft om bijzondere waardeverminderingen te identificeren, accountants niet altijd kritisch genoeg beoordelen of de door de ondernemingen gehanteerde systematiek voor het identificeren van producten die mogelijk in aanmerking komen voor een bijzondere waardevermindering toereikend is gegeven de gewijzigde marktomstandigheden;
- daar waar de onderneming op grond van de systemen producten identificeert die mogelijk voor een bijzondere waardevermindering in aanmerking komen, maar door de onderneming op grond van een nadere analyse wordt geconcludeerd dat een bijzondere waardevermindering in het concrete geval niet noodzakelijk is, accountants niet altijd kritisch genoeg beoordelen of deze redenering wordt onderbouwd door feiten.

De AFM is van mening dat accountants de controle van de waardering van financiële activa voldoende kritisch moeten uitvoeren. Dit is ook vastgelegd in de beroepsregels voor accountants in het bijzonder in COS 500 en 545 over het verkrijgen van toereikende controle-informatie.

2.1.4. Bevindingen algemeen: Toelichting onzekerheden in de bepaling van de reële waarde van financiële activa

Voor de gebruikers van de jaarrekening is het van belang om te weten in welke mate sprake is van onzekerheden ten aanzien van de waardering van de financiële activa. Zij willen weten voor welk deel van de financiële activa de waardering is ontleend aan een notering op een actieve markt of dat gebruik is gemaakt van een waarderingstechniek en als dit laatste het geval is: welke veronderstellingen dan zijn gehanteerd.

De AFM heeft ten aanzien van de toelichting op de jaarrekening geconstateerd dat:

- accountants niet altijd toezien op de begrijpelijkheid en toereikendheid van de toelichting vanuit het perspectief van de gebruikers van de jaarrekening. Dit geldt in het bijzonder waar het gaat om de mate van onzekerheid in de waardering tegen de reële waarde van financiële activa;

- accountants niet altijd voldoende aandacht besteden aan de toelichting van de jaarrekening hetgeen op grond van het belang van de toelichting voor de gebruikers van de jaarrekening wel verwacht mag worden.

De AFM vindt dat de accountant in zijn controle voldoende kritisch moet zijn als het gaat om de toereikendheid en begrijpelijkheid van de toelichting op de jaarrekening. De beroepsregels en in het bijzonder COS 200 verplichten de accountant om voldoende kritische aandacht te geven aan de toelichting bij de jaarrekening. Op grond van de beroepsregels (COS 700, 705N) moet de externe accountant beoordelen in hoeverre onzekerheden dusdanig materieel zijn dat het beeld dat de jaarrekening geeft niet getrouw is en hij geen goedkeurende verklaring kan geven. Het begrip materialiteit is conform de beroepsregels (COS 320) niet alleen een kwantitatief, maar ook een kwalitatief begrip.

2.1.5. Bevindingen algemeen: Documentatie

Documentatie in het controledossier is essentieel om aan te tonen dat een adequate controle is verricht. Uit de bevindingen van de AFM blijkt dat:

- accountants niet altijd op een heldere en overzichtelijke wijze (op groepsniveau) met behulp van documenten kunnen aantonen dat zij:
  - gedetailleerde kennis hebben verkregen van die onderdelen van de jaarrekening die direct worden beïnvloed door de kredietcrisis;
  - de juiste controles hierop hebben uitgevoerd; en
  - toereikende controle-informatie hebben verkregen;
- accountants niet altijd hun overwegingen vastleggen ter onderbouwing van conclusies;
- als accountants deskundigen hebben ingeschakeld, niet altijd een formele rapportage van deze deskundigen in het dossier is opgenomen en dat ook uit het dossier niet altijd blijkt dat de externe accountants hebben vastgesteld dat de werkzaamheden van de deskundige toereikend zijn geweest voor de doelstellingen van de controle;
- niet altijd zichtbaar is in het dossier welke controlevraagstukken met welke personen zijn besproken en dat daar waar sprake is van een gevraagd advies, het onderwerp en het verkregen advies worden vastgelegd;
- niet altijd zichtbaar is dat externe accountants de verkregen controle-informatie in oenschouw hebben genomen bij hun oordeel over de jaarrekening.

De AFM vindt dat de accountant met behulp van zijn controledossier op heldere en overzichtelijke wijze inzicht behoort te geven in de verrichte controles op die onderdelen van de jaarrekening die direct worden beïnvloed door de kredietcrisis. Deze eis vloeit voort uit de beroepsregels (COS 230) en het Bta (artikel 11).

2.2. Bevindingen maatregelen op organisatieniveau

De AFM constateert ten aanzien van de maatregelen die de betrokken Big-4 kantoren op organisatieniveau hebben getroffen om te waarborgen dat de controle van die onderdelen van de jaarrekening die worden beïnvloed door de kredietcrisis adequaat worden uitgevoerd dat:

- een of meer kantoren voornamelijk vertrouwen op de kennis en kunde van de accountants die verantwoordelijk zijn voor de accountantscontrole van financiële ondernemingen zonder verdergaande organisatorische maatregelen nodig te achten;
- een of meer kantoren aandacht hebben besteed aan het verstrekken van algemene informatie aan de wettelijke controlepraktijk over de kredietcrisisproblematiek;
- een of meer kantoren specifieke instructies hebben meegegeven aan controleteams over de uitvoering van de controle, zoals het verplichte gebruik van een standaard inventarisatieformulier waarmee de bij de cliënt van toepassing zijnde problematiek en de daarop verrichte controles systematisch in kaart kunnen worden gebracht en het verplicht opnemen van een rapportage over dit onderwerp. De AFM is van mening dat het correcte gebruik van formulieren en rapportages in een of meer gevallen aandacht behoeft;
- een of meer kantoren aan hun internationale netwerkorganisatie hebben bevestigd dat zij adequate maatregelen hebben getroffen om de risico's als gevolg van de kredietcrisis te beheersen, maar dat zij niet kunnen aantonen welke maatregelen zij daadwerkelijk hebben genomen;
- een of meer kantoren voor zichzelf in kaart hebben gebracht bij welke ondernemingen de kredietcrisisproblematiek speelt. Deze inventarisatie heeft echter niet in alle gevallen geleid tot het treffen van specifieke maatregelen betreffende kwaliteitsbewaking;
- een of meer kantoren hun afdeling Financial Services onvoldoende hebben toegerust om te waarborgen dat de externe accountants bij het verrichten van hun controles over boekjaar 2007 van cliënten die gevoelig waren voor de kredietcrisis zich houden aan de regels betreffende hun vakbekwaamheid;
- het uitvoeren van een opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordeling voor afgifte van de accountantsverklaring een algemene kwaliteitsbewakingsmaatregel is die bij de controle van banken en verzekeraars verplicht is. Bij een dergelijke beoordeling wordt door een accountant buiten het controleteam beoordeeld of de controle toereikend is uitgevoerd en de verklaring terecht wordt gegeven. Uit het dossieronderzoek van de AFM blijkt dat deze algemene kwaliteitsmaatregel wel wordt uitgevoerd, maar dat als gevolg van de veelal beperkte vastlegging van de uitvoering van deze kwaliteitsmaatregel, vooralsnog niet altijd is aangetoond dat deze ook voldoende diepgaand is uitgevoerd.

De AFM vindt dat de Big-4 kantoren vanuit hun zorgplicht aantoonbaar die maatregelen moeten nemen die nodig zijn om te waarborgen dat de controles van financiële ondernemingen met de vereiste professioneel-kritische instelling worden verricht zoals vereist door de Wta (artikel 14 jo COS 200, paragraaf 15).

3. Reacties Big-4 kantoren op bevindingen AFM

In de loop van 2009 heeft de AFM de concept-onderzoeksrapporten aan de onderzochte Big-4 kantoren voorgelegd. Uit de reacties van de kantoren blijkt dat de kantoren in meer of mindere mate maatregelen treffen naar aanleiding van de bevindingen van de AFM, zoals:

- het uitvoeren van aanvullende controlewerkzaamheden in de wettelijke controle over het boekjaar 2008;
- het in voorkomende gevallen toepassen van foutenherstel in de jaarrekening 2008;
- het treffen van organisatorische maatregelen, waaronder:
  - het uitschrijven van enkele externe accountants uit het openbare register van de AFM;
  - het doorvoeren van aanpassingen in de samenstelling van management en/of staf van Financial Services afdelingen;
  - het doorvoeren van aanpassingen in de bezetting van specifieke controleteams alsmede onderzoek naar de portefeuilleverdeling;
  - training en instructies ter bevordering van het juiste gebruik van controlemethodologie en -tools;
  - instructies ten aanzien van adequate documentatie;
  - onderzoek en aanscherping van de procedure rondom opdrachtgerichte kwaliteitsbeoordelingen.

Uit de genomen maatregelen leidt dat AFM af dat de bevindingen van de AFM in de praktijk worden onderkend en tot verbeteringen hebben geleid dan wel kunnen leiden.

4. Follow-up kredietcrisisonderzoek

In aanvulling op de maatregelen die een aantal Big-4 kantoren heeft genomen dan wel zal nemen, heeft de AFM in de onderzoeksrapporten bij enkele kantoren aangedrongen op het nemen van aanvullende follow-up maatregelen. Daarnaast geven de bevindingen uit het door de AFM uitgevoerde kredietcrisisonderzoek aanleiding tot het voeren van normoverdragende gesprekken met een of meer van de onderzochte Big-4 kantoren. In een normoverdragend gesprek wijst de AFM de accountantsorganisatie die een overtreding heeft begaan op de toepasselijke norm waarbij zij uitlegt hoe zij die norm interpreteert en waarbij zij aandringt op toekomstige naleving van deze norm. Tot slot zal de AFM monitoren of de te nemen maatregelen ook daadwerkelijk door de Big-4 kantoren zijn genomen.

5. Onderzoeken doorlopend toezicht 2009

Gegeven de bevindingen uit het kredietcrisisonderzoek verricht de AFM ook in 2009 onderzoeken bij de Big-4 kantoren. Dit onderzoek is breder qua opzet en richt zich enerzijds op aspecten die samenhangen met de kredietcrisis en anderzijds op specifieke aspecten van kwaliteitsbewaking

**Rapport algemene bevindingen
kredietcrisisonderzoek**

Datum 3 december 2009
Pagina 10 van 10

binnen deze kantoren. In het onderzoek zullen jaarrekeningcontroles 2008 van ondernemingen uit sectoren die in het bijzonder worden geraakt door de kredietcrisis worden betrokken. Aspecten die in het bijzonder aandacht krijgen betreffen de waardering van financiële activa, toereikendheid toelichtingen waardering financiële activa, en de continuïteitsveronderstelling van de bedrijfsactiviteiten. De AFM verwacht over dit onderzoek in 2010 te rapporteren.